

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Muu valtion viranomainen

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

-

Vastaajatahon virallinen nimi:

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

Lilli Autti, ylitarkastaja

lilli.autti@valvira.fi

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

-

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Esityksen mukaan tarkoituksena on selkeyttää sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtäviä ja roolia mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluissa. Selkeyttämisen tavoitteena on parantaa sekä

sosiaalihuollossa että terveydenhuollossa annettavia palveluja ja vahvistaa palvelujen yhteensovittamista ja toimivien palvelukokonaisuuksien muodostumista asiakkaan tarpeisiin vastaavaksi.

Valvira katsoo, että tavoite on kannatettava, mutta se edellyttää, että hyvinvointialueen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvista mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluista säädetään yhdenvertaisesti sekä sosiaali- että terveydenhuoltolaeissa. Hallitusohjelman mukaan sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen keskeisinä tavoitteina on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämän perusteella Valviran mielestä on tärkeää, että voimassa olevan sosiaalihoitolain mukaiset Päihdetyön 24 § ja Mielenterveystyön 25 § säilytetään otsikoinniltaan muutettuina ja sisällöltään tarkennettuina sosiaalihoitolain Sosiaalipalveluja koskevassa luvussa.

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösosiaalityötä koskevan pykälän (sosiaalihoitolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Esityksen perusteluissa todetaan, että yhteisösosiaalityö on sosiaalityön työmuoto, jossa työntekijä kohtaa ihmiset kokonaisvaltaisella työotteellaan arkisissa toimintaympäristöissä ensisijaisesti asukkaan roolissa. Siitä ei myöskään tehtäisi hallintopäätöstä, kuten yksilö- tai perhekohtaisesta sosiaalityöstä voidaan tehdä.

Tämän vuoksi pykälässä tai perusteluissa tulisi tarkentaa, miten yhteisösosiaalityöllä voidaan konkreettisesti vaikuttaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden auttamiseen ja osallisuuden vahvistamiseen yhteisöjen jäsenenä. Nyt yhteisösosiaalityö jää irralliseksi tavoitteeksi erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Pykälässä tai perusteluissa ei myöskään mainita asiakkaiden ja asukkaiden osallisuutta yhteisöjen toiminnan kehittämisessä.

Esityksen perusteluissa todetaan, että jalkautuvan työn tavoitteena on etsiä ja tunnistaa ilmeisen sosiaalihuollon avun tarpeessa olevia henkilöitä ja ohjata heitä tarvittavan avun ja palvelujen piiriin. Perusteluiden mukaan lähtökohtaisesti yhteisösosiaalityön tai etsivän työn toiminta ei edellyttäisi asiakkaan yksilöllisten henkilötietojen käyttöä, jolloin se ei myöskään avaisi sosiaalihuollon asiakkuutta. Sosiaalihoitoasia tulisi vireille, kun henkilö olisi itse yhteydessä sosiaalihoitoon tai kun muuta kautta tulisi tieto, että henkilö on mahdollisesti sosiaalihuollon tarpeessa

Valvira toteaa, ettei sosiaalihuollon asiakkuutta voida jättää heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden oman aktiivisuuden varaan, vaan laissa tulisi velvoittaa perustelutekstiä tarkemmin,

miten tuen tarpeessa olevien henkilöiden sosiaalihoitolain 36 §:n mukaisen palvelutarpeen arviointi käynnistyisi jo etsivän työn yhteydessä.

Pykälässä tai sen perusteluissa tulisi mainita, että etsivä työ koskee myös alle 29-vuotiaita nuoria, ellei kunta järjestä nuorisolain mukaista kunnille vapaaehtoista etsivää nuorisotyötä, Kaikkien ikäluokkien ta-voittamiseksi etsivää työtä tulee tehdä hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyönä.

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihoitolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Hyvinvoinnin edistämiseen kuuluu mielenterveyden edistämisen lisäksi olennaisesti myös päihteettömyyden edistäminen ja haittojen vähentäminen. Usein mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat esiintyvät yhdessä ja siksi on tärkeää, että niitä pyritään myös tavoitteellisesti yhdessä ennaltaehkäisemään.

Kyseisessä 7b §:ssä tulisi säätää sekä mielenterveyden että päihteettömyyden edistämisestä.

Pykälässä tulisi mainita, että ehkäisevästä päihdetyöstä ja sen kehittamisestä säädetään erikseen Laissa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (253/2015).

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihoitolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi:

Käsillä olevan mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistamisen yhteydessä ollaan kumoamassa tällä hetkellä voimassa olevat erityislait (päihdehuoltolaki ja mielenterveyslaki lukuun ottamatta tahdosta riippumaton hoito).

Lakiehdotusta koskevassa kuulemistilaisuudessa sekä aiemassa valmistelutyössä, jossa myös Valviran edustaja oli mukana, painotettiin erityisesti sitä, että erityislakien kumoamisen yhteydessä on tärkeää varmistaa, ettei asiakkaiden oikeus sosiaalihoitolain mukaisiin päihde- ja mielenterveyspalveluihin heikene.

Esityksessä on ehdotettu nykyisen sosiaalihuoltolain 3 luvun sosiaalihuollon palveluna voimassa olevan 24 § Päihdetyön tilalle uutta palvelua "Päiväkeskus ja tilapäinen majoitus päihdetyö palveluna" joka tulisi olemaan päihdetyön ainoa erityispalvelu.

Valviran näkemyksen mukaan ehdotuksessa ainoana päihdetyön erityispalveluina annettava päiväkeskustoiminta ja tilapäinen majoitus kaventaisi merkittävästi asiakkaiden oikeutta laaja-alaisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin päihdepalveluihin.

Esityksessä on lisäksi ehdotettu, että nykyinen päihdetyön pykälän sisältö siirrettäisiin sosiaalihuoltolain menettelyä koskevaan 4 lukuun Sosiaalihuoltolain toteuttaminen uudeksi 33 b §:ksi.

Samalla on ehdotettu, että nykyisen sosiaalihuoltolain 3 luvun sosiaalihuollon palveluna voimassa oleva 25 § Mielenterveystyö kumottaisiin ja siirrettäisiin kyseiseen sosiaalihuoltolain 4 lukuun 33 c §:ksi.

Valvira pitää tärkeänä huomioida, että mikäli Päihde- ja riippuvuustyön ja Mielenterveystyön palvelut siirrettäisiin sosiaalihuoltolain toteuttamista eli menettelyä koskevaan 4 lukuun 33 b § ja 33 c §, muutoksella heikennettäisiin asiakkaiden asemaa ja oikeuksia, koska kyseiset palvelut eivät olisi enää hyvinvointialueen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia palveluita. Myös asiakkaiden mahdollisuus saada kyseisiä päihde- ja riippuvuuspalveluita ja mielenterveyspalveluita sosiaalihuollon itsenäisesti arvioimina häviäisi.

Esityksessä on terveydenhuoltolain osalta esitetty 27 §:n Mielenterveystyön ja 28 §:n Päihdetyön otsikoinnin muuttamista Mielenterveyspalveluiksi ja Päihde- ja riippuvuuspalveluiksi samalla niiden sisältöä vahvistaen. Myös sosiaalihuoltolakiin tulee tehdä yhdenvertaisesti vastaavat otsikointimuutokset ja sisällön vahvistaminen.

Valvira toteaa, että palvelujen järjestämisvelvollisuudesta tulee olla säädetty tasavertaisesti molemmissa laeissa, varsinkin kun otetaan huomioon, että päihdehuoltolakia, joka on taannut myös sosiaalihuoltolain mukaisen päihdetyön erityispalvelut, kumottaisiin palvelujen järjestämisvelvollisuuden osalta.

Terveydenhuoltolain 28 §:ään on ehdotettu lisättäväksi päihdehuoltolain 7§:n takaama oikeus henkilön, hänen perheensä ja muiden läheistensä tarpeen mukaisesti päihdepalveluihin. Lisäksi on ehdotettu lisättäväksi hoidon kokonaisuuden ja jatkuvuuden turvaaminen. Myös sosiaalihuollon asiakkaalla ja hänen läheisillään tulee olla oikeus tarpeenmukaisesti sosiaalihuollon päihdepalveluihin sekä palveluiden kokonaisuuden ja niiden jatkumisen turvaamiseen. Lainsäädännön tulee olla yhteneväinen sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Tutkimusten mukaan päihde- ja mielenterveysongelmia esiintyy henkilöillä usein samanaikaisesti. Päihteiden käyttö voi aiheuttaa mielenterveysongelmia tai mielenterveysongelmia voidaan pyrkiä lievittämään päihteillä. Valviraan saapuneiden kanteluiden ja yhteydenottojen perusteella nousee esille avun saamisen vaikeus tai sen puuttuminen, mikäli henkilöllä on samanaikaisesti kyseisiä ongelmia.

Valvira esitti tammikuun 2022 kuulemistilaisuudessa ja nyt uudestaan, että tämän lakiesityksen yhteydessä tulisi säätää asiakkaan oikeudesta samanaikaisesti järjestettävistä mielenterveys- ja päihdepalveluista, mikäli asiakkaalla on samanaikaisesti mielenterveys-, päihde- ja/tai riippuvuusongelmia. Näin voitaisiin parantaa niiden asiakkaiden asemaa, jotka nykyisin voivat jäädä ilman tarvitsemiin palveluja, mikäli palveluja ei järjestetä asiakkaan tarpeen mukaisesti samanaikaisesti.

Valvira pitää tärkeänä, että sosiaalihuoltolain palveluja koskevassa 3 luvussasi säilytetään päihdetyön 24 §:n sisältö nykyisessä muodossaan tarkennettuna edellä esitetyillä asiakkaan oikeudella yksilöllisiin tarpeiden mukaisiin palveluihin sekä palveluiden jatkuvuuden ja samanaikaisuuden turvaamisella samalla otsikointia muuttaen.

Esityksessä ehdotetun Päiväkeskus ja tilapäinen majoitus- palvelussa voisi perusteluiden mukaan asioida nimettömän eikä palveluista annettaisi päätöstä, kuten muista sosiaalipalveluista. Kyseiselle palvelulle olisi tämän eroavuuden vuoksi tarkoituksenmukaista säätää oma pykälä 24a § ja kyseiset palvelut tulisi lisätä 14 §:n sosiaalipalveluihin omana 10a) -kohtana.

Ennen pykälän säätämistä olisi Valviran näkemyksen mukaan kuitenkin arvioitava asiakasturvallisuuden näkökulmasta, voidaanko tilapäistä majoitusta tarjota täysin anonyyminä palveluna ja millaisia henkilöstö- ja tilavaatimuksia kyseisen majoituksen tulisi täyttää, kun palveluita tarjotaan myös päihtyneille.

Valvira ehdottaa seuraavaa muutosta sosiaalihuoltolain 3 luvun Sosiaalipalvelut 24 §:ksi

24 § Päihde ja riippuvuuspalvelut

Päihde- ja riippuvuustyöllä vähennetään ja poistetaan päihteisiin ja riippuvuuskäyttämiseen liittyviä, hyvinvointia ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä sekä tuetaan päihteettömyyttä ja riippuvuuskäyttämisen irrottautumista.

Tässä laissa tarkoitettuun päihde- ja riippuvuuspalveluihin kuuluu:

1. ohjaus ja neuvonta,
2. edellä 14 §:ssä tarkoitettut sosiaalipalvelut joko yleisinä sosiaalipalveluina tai erityisesti päihteiden käyttäjille tai riippuvuuskäyttämiseen suunnattuina palveluina.

Raskaana olevalla henkilöllä on oikeus saada välittömästi riittävät päihdeettömyyttä tukevat sosiaalipalvelut

Palveluja on annettava henkilön, hänen perheensä ja muiden läheisensä avun, tuen ja kuntoutuksen tarpeen perusteella.

Lapsen oikeudesta saada välttämättömät sosiaalipalvelut säädetään edellä 13 §:ssä

Jos asiakkaalla on samanaikaisesti mielenterveys-, päihde- ja/tai riippuvuusongelma, on mielenterveys- ja päihdepalveluja järjestettävä hänelle samanaikaisesti

Asiakkaan siirtyessä palvelusta/yksiköstä toiseen, on turvattava palvelujen jatkuvuus ja asiakkaan tarvitsema palvelukokonaisuus

Päihde- ja riippuvuuspalvelut on suunniteltava ja toteutettava siten, että ne muodostavat toimivan kokonaisuuden hyvinvointialueella tehtävän muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sekä hyvinvointialueella ja kunnissa tehtävän ehkäisevän päihdetyön kanssa.

Terveydenhuollon päihde- ja riippuvuuspalveluiden toteuttamisesta säädetään terveydenhuoltolain 28 §:ssä

Valvira ehdottaa edellä esitetyn perusteella 3 luvun 14 § Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut lisättäväksi

10) päihde- ja riippuvuuspalveluita

10a) päiväkeskustoimintaa ja tilapäistä majoitusta päihdetyön palveluna

11) mielenterveyspalveluita

Sosiaalihuoltolain palveluita koskevassa 3 luvussa on säilytettävä nykyisen voimassa olevan lain mukaisesti kumottavaksi ehdotettu Mielenterveystyön

25 § samalla muuttaen sen otsikoinniksi Mielenterveyspalvelut.

Esityksessä ehdotettu lisäys 14 § 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Kiireellisten tilanteiden psykososiaalisen tuen ensivaiheen johtovastuun kirjaaminen lakiin on perusteltua. Esitysluonnoksen mukaan tämä tehtävä kuuluisi sosiaalipäivystykselle, jota Valvira pitää tarkoituksenmukaisena.

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi:

Kuten aiemassa kohdassa 2.3 on todettu lakiehdotusta koskevassa kuulemistilaisuudessa sekä aiemmassa valmistelutyössä painotettiin erityisesti sitä, että erityislakien kumoamisen yhteydessä on tärkeää varmistaa, ettei asiakkaiden oikeus sosiaalihuoltolain mukaisiin päihde- ja mielenterveyspalveluihin heikene.

Käsillä olevassa esityksessä nykyisen Päihdetyön 24 §:n sisältöä esitetään hajautettavaksi useisiin eri kohtiin lakia mm. 3 §:n määritelmiä koskevaan kohtaan ja pääosin menettelyä koskevaan 4 lukuun Sosiaalihuoltolain toteuttamisen 33 b §:nä. Samalla nykyisen Päihdetyön 24 §:n sisällön mukaiset palvelut poistettaisiin hyvinvointialueen sosiaalipalveluina järjestettävänä Tuen tarpeisiin vastaavina palveluina 14 §:n 10) kohdasta. Sosiaalihuoltolakia koskeva kyseinen ehdotus 33 b § heikentäisi asiakkaiden oikeutta sosiaalihuoltolain mukaisiin päihde- ja riippuvuuspalveluihin.

Valviran näkemyksen mukaan palveluja ei voida siirtää sosiaalihuoltolain sosiaalihuollon toteuttamista koskevaan 4 lukuun, joka on menettelyä koskeva luku, koska palvelut eivät kuuluisi enää hyvinvointialueiden järjestämisvelvollisuuden piiriin. Asiakkailta ei olisi mahdollisuutta myöskään saada asiasta kirjallista valituskelpoista päätöstä, joka osaltaan heikentäisi sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvaa. Menettelyyn liittyvistä asioista säädetään 4 luvun muissa pykälissä ja asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyssä laissa, jotka tulevat sovellettavaksi sosiaalihuoltolain kaikkien asiakasryhmien osalta ja siten myös päihde- ja riippuvuuspalveluiden asiakkaiden kohdalla. Palveluista tulee myös lain systematiikan mukaan säätää niitä koskevassa luvussa. Siten esitetyn 4 luvun 33 b § voidaan kumota.

Terveystieteidenhuoltolakia koskevassa ehdotuksessa päihde- ja riippuvuuspalveluille on oma 28 §. Palveluista tulee säätää yhdenvertaisesti sekä sosiaalihuoltolaissa että terveystieteidenhuoltolaissa.

Valviran muutosehdotus sosiaalihuoltolain 3 luvun 24 §:ksi (Sosiaalipalvelut) on esitetty edellä kohdassa 2.3.

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustelee tarvittaessa kantasi:

Esityksessä ehdotetaan myös, että sosiaalihuoltolain 14 § Tuen tarpeisiin vastaavista sosiaalipalveluista mielenterveystyötä koskeva 11) -kohta ja 25 § kumottaisiin ja mielenterveystyötä koskeva säännös hajautettaisiin 1 luvun Yleisiin määräyksiin 3 §:n määritelmiä koskevaan kohtaan ja pääosin menettelyä koskevaan 4 lukuun Sosiaalihuoltolain toteuttaminen 33 c §:nä.

Valvira toteaa, että vaikka mielenterveyden ongelmia hoidetaan ensisijaisesti terveydenhuollossa, on sosiaalihuollon asiakkaina myös mielenterveyskuntoutujia ja henkilöitä, joiden vaikeat elämäntilanteet tai elämänhallintaongelmat vaativat sosiaalihuoltolain mukaisia mielenterveyspalveluja. Tukea voidaan tarvita toimintakyvyn ja elämän taitojen vahvistamiseen arjen sujumiseksi, huomioiden kuitenkin samanaikaisesti palveluissa mielenterveyttä tukevien asioiden vahvistamista asiakkaan tarpeen mukaisesti mm. yksilön tai perheen psykososiaalisen tuen avulla. Voimassa olevan sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaalla on oikeus saada 14 §:n mukaisia palveluja erityisesti mielenterveystä suojaavien tekijöiden näkökulmasta 25 §:n mukaisesti.

Kyseisen 25 §:n siirtäminen sosiaalihuoltolain palveluja koskevasta 3 luvusta sosiaalihuollon toteuttamista koskevaan 4 lukuun 33 c §:ksi, joka on menettelyä koskeva luku, poistaisi nämä palvelut hyvinvointialueiden järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvista palveluista. Asiakkailta ei olisi mahdollisuutta saada asiasta kirjallista valituskelpoista päätöstä, joka osaltaan heikentäisi sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvaa.

Valvira pitää tärkeänä, että sosiaalihuoltolain palveluja koskevassa 3 luvussa säilytetään mielenterveystyön 25 §:n sisältö nykyisessä muodossaan tarkennettuna jo aiemmin kohdassa 2.3. päihde- ja riippuvuuspalveluita koskevaan pykälään ehdotetuilla lisäyksillä ja samalla otsikointia muuttamalla. Pykälässä tulisi myös mainita, että aluehallintoviraston tulee järjestää vuosittain lasten ja nuorten mielenterveystyön ja -palvelujen työnjaon kehittämiseksi alueelliset yhteistyökokoukset. Myös voimassa olevan sosiaalihuoltolain systematiikan mukaan ja sen säilyttämiseksi mielenterveyspalvelut tullee säilyttää sosiaalipalveluja koskevassa 3 luvussa, kuten Valvira on esittänyt Päihde- ja riippuvuuspalveluiden osalta kohdassa 2.3 ja 2.6. Siten esitetyn 4 luvun 33 c § voidaan kumota.

Valvira ehdottaa, että edellä esitetyn perusteella 3 luvun (Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut) 14 §:ään tulee lisätä oman kohtanaan 11) mielenterveyspalveluita.

Työnohjaus

Terveydenhuoltolakiin on ehdotettu työnohjausta koskeva pykälä 78 c §, mutta sosiaalihuoltolakiin ei ole ehdotettu samanlaista velvoitetta, vaikka myös sosiaalihuollon puolella henkilöstöä toimii sekä päihde- ja riippuvuuspalveluissa että mielenterveyspalveluissa.

Sama säädös työntekijöiden oikeudesta työnohjaukseen tulee olla tasavertaisesti myös sosiaalihuoltolaissa.

Samanaikaiset palvelut

Esityksestä puuttuu säädös asiakkaan oikeudesta samanaikaisesti järjestettävistä mielenterveys- ja päihdepalveluista, mikäli asiakkaalla on samanaikaisesti mielenterveys-, päihde- ja/tai riippuvuusongelmia.

Valviran ehdotus ja tarkemmat perustelut on esitetty kohdassa 2.3

3 Terveydenhuollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Hyvinvoinnin edistämiseen kuuluu mielenterveyden edistämisen lisäksi olennaisesti myös päihteettömyyden edistäminen ja haittojen vähentäminen. Usein mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat esiintyvät yhdessä ja siksi on tärkeää, että niitä pyritään myös tavoitteellisesti yhdessä ennaltaehkäisemään.

Kyseisessä 20 §:ssä tulisi säätää sekä mielenterveyden että päihteettömyyden edistämisestä. Pykälässä tulisi mainita, että ehkäisevästä päihdetyöstä ja sen kehittämisestä säädetään erikseen Laissa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (253/2015).

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Valvira on aiemmin esittänyt, että Mielenterveyspalveluista säädetään sosiaalihuoltolain 3 luvun 25 §:ssä (Sosiaalipalvelut), joten viittaus tulee muuttaa.

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Valvira on aiemmin esittänyt, että Päihde- ja riippuvuuspalveluista säädetään sosiaalihuoltolain 3 luvun 24 §:ssä (Sosiaalipalvelut), joten viittaus tulee muuttaa.

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Esityksen mukaan kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan myös päihteiden käytöstä johtuvaa välitöntä katkaisu- ja vieroitushoidon tarvetta, joka on hyvä lisäys päihdeongelmaisten avun tarpeen tunnistamiseksi.

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

On hyvä, että hoidosta huumausainerikoksissa säädetään lain tasolla.

Ehdotetun 78 b § 2 momentin mukaan hoitoa antava toimintayksikkö voisi luovuttaa potilaan hoitoa koskevia tietoja hänen suostumuksellaan esitutkintaviranomaiselle, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Voimassa olevan asetuksen (290/2002) mukaan hoitoyksikkö voi luovuttaa tietoja vain epäillyn kirjallisella suostumuksella.

Sekä potilaan että työntekijöiden oikeusturvan kannalta on tarpeen säilyttää asian aiempi muotoilu, että tietoja voidaan antaa vain kirjallisella suostumuksella.

3.9 Onko työnohjausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Kyseessä hyvä lisäys terveydenhuollon henkilöstölle. Työohjauksesta tulee säätää yhdenvertaisesti sosiaalihuoltolaissa.

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Tämän lakiesityksen yhteydessä tulisi säätää terveydenhuoltolain 27 §:ssä ja 28 §:ssä potilaan oikeudesta samanaikaisesti järjestettävistä mielenterveys- ja päihdepalveluista, mikäli potilaalla on samanaikaisesti mielenterveys-, päihde- ja/tai riippuvuusongelmia. Näin voitaisiin parantaa niiden potilaiden asemaa, jotka nykyisin voivat jäädä ilman tarvitsemiin palveluja, mikäli palveluja ei järjestetä potilaan tarpeen mukaisesti samanaikaisesti.

Valvira on esittänyt edellä kohdissa 2.3 ja 2.7 ja 2.10, että samanaikaisesti järjestävistä palveluista sääde-täisiin myös sosiaalihuoltolain Päihde- ja riippuvuuspalveluissa (24 §) ja Mielenterveyspalveluissa (25 §).

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Kyllä

Perustelut kyllä vastaukselle:

Selviämishoidosta tai selviämishoitoyksiköistä ei ole mainintaa esityksessä. Lakiluonnoksen kohtaan 28 § Päihde- ja riippuvuuspalvelut tulisi lisätä selviämishoitopalvelut. Selviämishoitoyksikön tulisi olla terveydenhuollon toimintayksikkö, koska kyseessä on hoitomuoto, jota voimakkaasti päätyneet henkilöt tarvitsevat turvallisen selviämisen varmistamiseksi.

4 Mielenterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielenterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielenterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielenterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

Valvira esittää kuitenkin, että asiaa voidaan tarvittaessa tarkastella STM:n asettamassa asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisen seurantaryhmässä, joka tukee asiakkaan ja potilaan oikeuksia koskevan lainsäädännön valmistelua.

Päihdehuoltolain 2 luvussa Hoito henkilön tahdosta riippumatta 18 §:n mukaan: Aluehallintovirasto hyväksyy ne toimintayksiköt, joissa hoito voidaan antaa.

Kyseinen pykälä voidaan kumota tarpeettomana, koska päihdehuoltolain mukaiseen hoitoon määrääminen väkivallan perusteella esitetään poistettavaksi ja jatkossa hyvinvointialueen tulee järjestää päihdehuoltolassa tarkoitetun tahdosta riippumattoman hoidon (terveysvaara) järjestämisestä perusterveydenhoitona ja erikoissairaanhoidona.

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei pääosin

Perustelee tarvittaessa kantasi:

Esityksen perusteella Kelan kuntoutusrahan saaminen edellyttäisi jatkossa päihde- tai riippuvuushäiriötä.

Päihde- ja riippuvuushäiriön toteaminen ja määrittely vaatii lääkärin tekemää diagnoosia.

Voimassa olevan Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:n 3 momentin mukaan: Päihdehuoltolain perusteella annetun yksilökohtaisen laitospalveluun kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa myönnetään edellyttäen, että kuntoutus perustuu sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella laadittuun huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltolain perusteella laadittuun kuntoutussuunnitelmaan, josta on käytävä ilmi, miten päihdekuntoutuksella pyritään vaikuttamaan päihdeongelman aiheuttamiin työ- ja ansiokykyongelmiin siten, että kuntoutus edistää vakuutetun työelämäänsä tuloa, työelämässä pysymistä tai sinne palaamista.

Asiakkaalla tulee olla myös jatkossa mahdollisuus päästä yksilökohtaiseen laitospalveluun myös sosiaalihuoltolain mukaisen itsenäisen palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella nykytilaa vastaten, kun muut yleiset ehdot täyttyvät.

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustelee tarvittaessa kantasi:

-

8 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

On hyvä, että asiasta säädetään lain tasolla.

Valvira esittää harkittavaksi, tulisiko asiasta säätää Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetun lain asemasta vankeuslain 10 luvussa ja tutkintavankeuslain 6 luvussa. Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa ei säädetä vankiterveydenhuollon tarkemmasta sisällöstä. Lain 2 §:ssä (Toimiala- ja tehtävät) viitataan tältä osin vankeuslain (767/2005) 10 lukuun ja tutkintavankeuslain (768/2005) 6 lukuun. Pykälän esitöiden mukaan (HE 49/2015) pykälässä määriteltäisiin Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävät. Yksikön tehtävänä olisi järjestää vankien ja tutkintavankien terveyden- ja sairaanhoito sekä oikeuspsykiatriset arvioinnit. Vankiterveydenhuollon yksikkö myös tuottaisi palvelut pääosin omana toimintanaan. Järjestämisvastuun tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin edelleen, kuten nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen osalta, vankeuslain 10 luvussa ja tutkintavankeuslain 6 luvussa. Valvira katsoo, että nyt ehdotettu 16 a § liittyy järjestämisvastuun tarkempaan sisältöön ja pykälän tulisi olla sekä vankeus- että tutkintavankeuslaissa. Sinne tulevat esimerkiksi uudet säännökset hoitoon pääsystä.

Valvira esittää harkittavaksi myös, tarvitseeko 16 a §:ssä mainita erikseen lihavoitu kohta, eli että Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämissä terveyspalveluissa ja sen tiloissa voidaan antaa opioidiriippuvaiselle potilaalle vieroitus- tai korvaushoitona opioidilääkkeitä? Lähtökohtaisesti

vangeille annetaan hoitoa aina Vankiterveydenhuollon yksikön tiloissa. Esimerkiksi vankeuslain 10 luvun 2–4 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 2–3 §:ssä on muualla annettavaan hoitoon liittyviä säännöksiä.

Ehdotuksen toteuttamiseen tarvittavat henkilöstö- ja muut resurssit tulisi arvioida ja ottaa huomioon jatkovalmistelussa.

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Valvira on edellä esittänyt kohdissa 2.3 ja 2.6 Päihde- ja riippuvuuspalveluiden säilyttämistä sosiaalihuoltolain palveluita koskevassa 3 luvussa 14 §:n kohdassa 10 ja 24 §:nä ja ehdotetun päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen lisäämistä 14 § :n 10a) kohtana ja 24 a§:nä, jolloin asiakaslaissa olevat viitaukset 33 b §:ään tulisi korjata, mikäli kyseiset Valviran ehdotukset otetaan huomioon.

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

Valvira katsoo, että näin suuren muutoksen valmistelussa, jossa erityislakeja ollaan kumoamassa, olisi tullut ottaa paremmin huomioon jo aiemmin tehty valmistelutyö varsinkin sosiaalihuoltolain osalta. Nykyisessä muodossaan esitys selvästi heikentää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta saada sosiaalihuoltolain mukaisia päihde- ja riippuvuuspalveluja sekä mielenterveyspalveluja, eikä ole siten esitettyssä muodossa kokonaisuudessaan kannatettava. Mikäli lakiesitykseen ei ehditä tehdä tarvittavia muutoksia ennen eduskuntakäsittelyä, tulisi harkita voimaantuloajan 1.1.2023 lykkäämistä myöhemmäksi, jotta muutosten valmisteluun jäisi riittävästi aikaa.

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

-

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Esityksen sivulla s.145 todetaan: Päihdehuoltolaissa oleva valtuus vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella päihdehuoltolaissa tarkoitettuja päätöksiä annettaessa käytettävien lomakkeiden kaavat ehdotetaan muutettavaksi siten, että lomakkeiden kaavoja ei vahvistettaisi

jatkossa ministeriön asetuksella vaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston määräyksellä. Kyse on teknisluonteisesta asiasta, joka ei edellytä lain tai asetuksen tasoista säätämistä.

Valviran näkemyksen mukaan kyse ei ole teknisluonteisesta asiasta, koska muutoksen perusteella Valviralle säädettäisiin uusi tehtävä. Valviran katsoo, että kyseinen tehtävä soveltuisi paremmin Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen toimivaltaan.

Mikäli tehtävä säädettäisiin Valviralle kuuluvaksi, tulee jatkovalmistelussa huomioida siihen tarvittavat resurssit.

Mielenterveysstrategiassa sekä päihde- ja riippuvuusstrategiassa on mainittu kokemusasiantuntijoiden, vertaistoimijoiden ja asiakkaiden kokemusten hyödyntäminen palvelujen, palveluketjujen ja riittävän pitkäkestoisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Valvira pitää palveluiden kehittämisen ja vaikuttavuuden kannalta tärkeänä, että palveluiden käyttäjien, kokemusasiantuntijoiden ja vertaistoimijoiden kokemukset ja näkemykset palveluiden toimivuudesta otetaan aiempaa paremmin huomioon etenkin nyt, kun palvelujen järjestämisvastuu on siirtymässä uusiin rakenteisiin hyvinvointialueille. Tämä olisi hyvä tuoda selkeästi esille sekä sosiaalihuoltolain että terveydenhuoltolain perusteluissa.

Henriksson Markus
Valvira

Autti Lilli
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira - Sosiaali- ja terveydenhuolto-osasto (SOTEO)